

Uit de collectie

De Historisch Allegorische Optocht van 1913

No. 2. Onafhankelijkheidsfeesten 1913 te Zeist.
Prins Maurits met zijn vier pages.

**Prins Maurits met zijn
vier pages.**

Karen Veenland-Heineman

In onze collectie worden foto's en prentbriefkaarten bewaard, waarop een optocht is te zien. Men draagt historische kleding en de lange stoet trekt veel bekijks. Uit opschriften en aantekeningen blijkt waar het hier om gaat: de Historisch Allegorische Optocht, die

in 1913 is gehouden. 100 jaar geleden vierde men een groot feest en als we de Weekbode en het programmaboekje mogen geloven was iedereen in Zeist betrokken, als deelnemer of toeschouwer.

No. 11. Onafhankelijkheidsfeesten 1913 te Zeist.
Claudius Civilis. Brinio. Cerialis.

de Weekbode voor Zeist, Driebergen en Omstreken van 5 augustus, gedrukt op oranje papier, leest, begrijpt de motivatie om te herdenken: 'Vrij te zijn, dat was het eene groote ideaal van ons volk vóór 100 jaar (...)' En 't is Oranje-feest, dat we gaan vieren (...)'¹ De datum was in Zeist met zorg gekozen: 7 augustus, de dag waarop het koninklijk paar, koningin Wilhemina en prins Hendrik, 12½ jaar was gehuwd.²

Twee belangrijke historische gebeurtenissen in de geschiedenis van ons land werden met de Onafhankelijkheidsfeesten in herinnering geroepen. Ten eerste het keizerlijk bevel van 10 juli 1810 tot inlijving van het koninkrijk Holland met het Franse keizerrijk: *Holland is met het Keizerrijk vereenigd*. En ten tweede de aankomst van de Prins van Oranje -de latere koning Willem I- in Scheveningen op 30 november 1813: vóór 100 jaren kreeg Nederland Oranje weer. In 1913 gingen gedenken ('*We denken (...) met ontroering aan de duizendtallen, die hun jonge leven lieten op de velden der verwoesting*') en vieren ('*Wij vieren ons vrijheidsfeest, ons Oranje-feest - laat het bovenal ons dankbaarheidsfeest zijn*') hand in hand.

DE OPTOCHT

Dankzij de verslaglegging in de Weekbode en het speciale program-maboekje³ weten we wat te zien is op de foto's en prentbriefkaarten in de collectie van het Zeister Historisch Genootschap. Aan de optocht, die

1813-1913

Seijst
2013
II-50

O veral in Nederland is in 1913 de 100-jarige onafhankelijkheid her-

dacht. In steden en dorpen ging de driekleur uit om de herwonnen vrijheid op de Fransen te vieren. Wie het speciale feestnummer van

7 augustus 's middags werd gehouden, deden ca. 450 personen, 150 paarden en 2 zegewagens mee, onder begeleiding van 3 muziekcorspsen (waarvan een bereden). De bedenker (in het programma staat *ontwerper*) van de optocht was amateurhistoricus de heer C. W. Wagenaar uit Utrecht, een gemeenteambtenaar met grote belangstelling voor geschiedenis. Voorafgaand had de Oranje-Vereeniging Wagenaar op 11 juli uitgenodigd om een lezing over de historisch allegorische optocht te geven voor alle deelnemers en andere belangstellenden.⁴ Volgens het programmaboek worden in de optocht de voornaamste tijdperken van *Neerland's bloei en ontwikkeling* voorgesteld. In verschillende afdelingen trok de lange stoet voorbij, te beginnen met de eerste bewoners van ons land, de Batavieren. Na de Friezen, Druiden, Germanen en Romeinen volgde de uitbeelding van het bis-

schoppelijke tijdperk. In de derde groep liet men de strijd tegen Spanje en het Verbond der Edelen (1566) zien. Tientallen mannen gingen te voet, waaronder Willem van Oranje. Dan volgt de bloeitijd van de Republiek met stadhouders, zeehelden, schilders, geleerden en andere personen van belang. Al deze personages werden begeleid door trompetters, ruiters, pages en matrozen. Frederik Hendrik, De Ruyter, Hooft en Rembrandt, Menno van Coehoorn en vele andere historisch belangrijke figuren liepen in de optocht mee of zaten te paard. Een aparte groep werd gevormd door een zegewagen met de personificatie van de Verenigde Oostindische Compagnie. Dan volgt de periode van de Franse overheersing, gevolgd door *De Verlossing op 30 November 1813*. Hier liepen ook vrouwen en kinderen mee, behorend bij de Scheveningse vissers. Een hoogtepunt was natuurlijk de

persoon van Willem Frederik, Prins van Oranje, de toekomstige koning Willem I, een rol die volgens het programma door H.B.A. van Randwijk werd gespeeld, maar volgens de aantekeningen was weggelegd voor W. van Romondt Vis.⁵ De stoet eindigde met *Hulde aan de Vrijheid*. In een zegewagen, getrokken door zes paarden, versierd met wapens, planten en bloemenguirlandes, werd de band van Nederland en Oranje gesymboliseerd door figuren die Vrijheid, Vaderlandsliefde, Gerechtigheid, Historie en Welvaart uitbeeldden. De Nederlandse Maagd torende hoog boven alles en iedereen uit. De kostuums werden gehuurd bij de firma J.H. Mulder in Utrecht en de pruiken bij J. en P. van Bekkum, eveneens in Utrecht. De zegewagens waren ontworpen door C. Jetses, S.J. Tevel en J.C. Wienecke. De uitgebreide route van de optocht is bekend.

(bovenste illustratie p.50)

**Claudius Civilis,
Cerialis en Brinio.**

(onderste illustratie p.50)

**De Prins van Oranje
(W. van Romondt Vis)
in een Scheveningse
nettenwagen, getrok-
ken door drie paarden.
Op de bok twee vis-
sers in oliekleding.**

**De zegewagen met de
Nederlandse Maagd,
ontworpen door de
heren Jetses, Tevel en
Wienecke.**

Gezicht op de optocht
met publiek.

PRENTBRIEFKAARTEN EN FOTO'S

Van de optocht bestaan twee series prentbriefkaarten. De eerste serie wordt op 2 augustus -nog vóór de optocht- te koop aangeboden. Hiervoor hebben de belangrijkste historische figuren vooraf geposeerd. In de krant lezen we: *De heer D.A. Bouman Jr. is er vlug bij met de prentbriefkaarten van de op Donderdag a.s. te houden Optocht. Wij ontvingen een twaalfstal, met af-*

beeldingen van de voornaamste deelnemers, welke zonder uitzondering goed geslaagd zijn. Als souvenir aan de feesten zullen deze kaarten ongetwijfeld bij honderdtallen verkocht worden. De serie van 12 prentbriefkaarten in enveloppe was te koop bij boekhandel Jan W. Kraal Wz., Zeist. Alle kaarten zijn genummerd en voorzien van de tekst *Onafhankelijkheidsfeesten 1913 te Zeist* en een omschrijving van de afgebeelde historische personages, die alleen

of in groepjes hebben geposeerd. Op de achterzijde van deze kaarten zijn later de namen van de Zeister 'acteurs' geschreven.⁶ Ook in het programmaboek worden de meeste namen van de deelnemers vermeld. Zo zien we bijvoorbeeld op foto no. 2 *Prins Maurits met zijn vier pages*. Een geharnaste man te paard met vier pages, waarvan één Hendrik Marsman op 14-jarige leeftijd is (rechtsvoor). De andere jongemannen zijn L. Hinkelman, C.W. Suk-

kel en C. van Scherpenzeel. Prins Maurits wordt voorgesteld door jhr. G.C.J. van Reenen. Op foto 11 staan Claudius Civilis, opperhoofd der Batavieren, Cerialis, Romeinse legeroverste en Brinio, opperhoofd der Caninefaten, uitgebeeld door J.M.A. Gerritsen, J.C. Dekker en W. v.d. Heijden. In de optocht zaten zij te paard.

Er is een tweede serie foto's van de echte optocht op 7 augustus. Deze is uitgegeven door de Eerste Nederlandsche Rotatiefotokaartenfabriek, Keizersgracht 130, Amsterdam (Holland). Ook deze serie bestaat uit 12 kaarten. Hierop zijn verschillende goed herkenbare groepen afgebeeld. Ook is te zien dat het prachtig weer was op 7 augustus en het publiek zeer talrijk. Aantekeningen over de voorstelling en de afgebeelde personen ontbreken op deze kaarten. Maar met behulp van het programmaboekje zijn zij goed te identificeren.

Ten slotte bewaren we in onze collectie een aantal prachtige foto's van verschillende formaten, waarop individuele personen en delen van de optocht zijn vastgelegd.

Naast de historisch allegorische optocht werden veel andere activiteiten georganiseerd, zoals een kinderfeest, een etalagewedstrijd, een harddraverij, een optocht met lichtjes, verschillende concerten en samenzang.

In de Weekbode van 9 augustus wordt teruggekeken op de feestelijkheden in Zeist:

'Drie dagen lang is ons dorp in blijde, feestelijke stemming geweest. Vanaf het moment, dat de klokken met vriendelijk noodend geklank de feesten inluiden, tot het oogenblik, dat met laatste schittering van licht het vuurwerk was afgeloopen, heeft geen wanklank de stemming gestoord, is alles geweest één blijde jubeltoon.'

Ten slotte bericht de krant, dat de trein en tram op het traject Zeist-Utrecht deze dagen 23.000 passagiers vervoerden!

Noten

1. *Weekbode voor Zeist, Driebergen en Omstreken*, jaargang 1913 in Gemeentearchief Zeist. Met dank aan archivaris R.P.M. Rhoen en de medewerkers van het Gemeentearchief Zeist.
2. Er was een feestprogramma voor drie dagen (5-7 augustus) met op 7 augustus de optocht.
3. *Programma der Onafhankelijkheidsfeesten te Zeist, georganiseerd door de Oranje-Vereeniging Aldaar op 5, 6, en 7 augustus 1913*. Aanwezig in Het Utrechts Archief, Archief Evangelische Broedergemeente, Predikant en Oudstenraad, toegang 1004, inv. nr. 1273.
4. Advertentie in de Weekbode van 9 juli 1913.
5. Niet alle groepen en personen zijn geïdentificeerd. Daarvoor is nader onderzoek nodig. Bekende Zeister namen van deelnemers zijn Doornenbal, Burger, Ballendux, Pijper, Van Arkel, Sprakehaar, Van de Haar, De Goede, Van Tellingen, Lonkhuyzen, Fakkeldij, Karelse, Geijtenbeek, Van Beek Calkoen, Meerdink, Hoogstraten en Aben.
6. Achter enkele namen staat een kruisje, waaruit blijkt dat de namen later zijn toegevoegd.

Enveloppe van de serie prentbriefkaarten, te koop bij Jan W. Kraal.